ఒక యువకుని సంఘసంస్కారము

ఎ. శేషగిరిరావుగారు, M. A., L. T.

౧

"యువకులే దేశము నుద్ధరింపవలయును. ఈ నాటి యువకులే మున్ముందు దేశోద్ధారకులు కాగలరు. రాజకీయవిషయములందును, సాంఘిక విషయములందును, ఆర్థికవిషయములందును యువకులు శక్తివంచన లేకపాటుపడవలయును. ముఖ్యముగా సాంఘిక విషయములు యువకులపై నాధారపడి యుండును. యువకులు పూనుకొనిరేని మన దేశములో నుండు దురాచారములన్నియును సదాచారములుగా మారును. బాల్యవివాహములును, వృద్ధవివాహములును అడుగంటును; దేవదాసీల పడుపువృత్తి మాయమగును; కులములకు, మతములకు గల కొట్లాటలు కృశించును." ఇట్లు దేశోద్ధారకుడు విశాఖపట్టణయువజనసంఘపు వార్షికోత్సవసందర్భమున గంభీరోపన్యాసము గావించెను. మేము యువజనసంఘసభ్యుల మగుటచే శ్రద్ధాభక్తులతో అధ్యక్షుని యుపన్యాసమును విన్నాం. "ఉపన్యాసములతోను, తీర్మానములతోను మన కర్తవ్యము సమాప్తము కాదు. ప్రతియువకుడును తనగుండెమీద చేయి వేసికొని, 'నేను దేశమునకును, సంఘమునకును ఏమి చేసితిని' అని ప్రశ్నించుకొనవలయును" అని అధ్యక్షుడు పలికినప్పుడు మాలో చాలమందికి ఆవేశము, సిగ్గు కూడ కలిగింది. క్రియకు దిగవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాం.

అధ్యక్షుడు సాయంకాలం బండిలో పయనమగుచుండుటచే సభ ఆరుగంటలు కాకపూర్వమే ముగింపబడింది. అధ్యక్షునితో కొంతమంది యువకులు రైలుస్టేషనుకు పోయేరు. దారిలో ఒకచిన్న మేడపై పదునారుసంవత్సరముల బాలిక యొకతె నిలిచిచూస్తూంది. ఆమెపలుచని శరీరం కొంచెం ఎఱ్ఱగాను, కొంచెం పచ్చగాను అస్తమించే సూర్యునివెలుగులో ప్రకాశిస్తూంది. ఆమెకురులు ఆ నాడే అభ్యంగస్నాన మొనర్చెనని నలుదెసల చెదరి చాటుచున్నాయి. వాటిని దువ్వి సగమువరకే వాలుజడ నల్లి అచట గులాబిరంగు పట్టుపీలికను (Ribbon) కట్టింది. ఆభరణములాట్టె లేవు. తెల్లని మెడలో మూడుపేటల వాచీ గొలుసుమాత్రం కనబడుతూంది. చేతికి రెండు మూడు జతల బంగరుగాజులు, ఒకవ్రేలికు వజ్రపుటుంగరము, కర్ణముల తమ్మెట్లు నాజూకును వెదజల్లుచున్నాయి. ఆమె తాంబూలం ఉమ్మటకు పైకి వసారాలోకివచ్చి యువకుల కలవరము విని వారిని చూస్తూ పిట్టగోడవద్దఆట్టే నిలిచింది. తెల్లని పైటచెరగు కాస్త వొరగుచుండగా నామె సర్దుకొంటూంది. అందరి యువకులదృష్టి ఒక్కమారుగా ఆమె పైకి ప్రసరించింది. అందరిదృష్టికి ఒకసారి తాళలేక కాబోలు, ఆమె ఒక అడుగు వెనుకకు వేసింది. యువకులలో కలవరము కొంచెము హెచ్చింది. గుసగుసలు, పకపకలు అయినతరువాత వీధి మళ్లేరు;— అధ్యక్షుని సాగనంపి యింట చేరేరు.

మాలాడ్జిలో నలుగురమే ఉండేవారం: నేను, వెంకటరావు, ప్రసాదరావు, చలపతి. నేను, చలపతి ఇంటర్మీడియేటు చదువుతూ ఉండేవారం. వెంకటరావు, ప్రసాదరావు మెడికలుస్కూలులో చదువుతూ ఉండేవారు. వాళ్లు బంతాటకూడా బాగా ఆడేవాళ్లు. బడిలో బంతాటపందాలొస్తే వెంకటరావుదే గెలుపు. వాడు బక్కపలుచనిపొడగరి. తెల్లని శరీరం. ఉంగరాల జుట్టు క్రాపింగు. సూటు, కళ్లద్దాలు. వాడు మంచి నాజూకుగా ఉండేవాడు. కొద్దినెలలలో డాక్టరు కాబోతాడు గనక మేమందరం డాక్టరు అని పిలిచేవాడుక. ఇరుగుపొరుగులు అతనిదగ్గరకు వైద్యానికి రావడం కూడా గలదు.

ఆనాడు భోజనమైనాక చదువు కట్టిపెట్టి వీధికి బయలుదేరేం. మళ్లా ఆ మేడప్రక్కనుంచే వెళ్లుతున్నాం. రాత్రి 9 గంటలయింది. మేడనుంచి అమృతతుల్యమైనవీణెగల నాదం, దానితో మిళితమైన సన్నని గాత్రం వినబడుతున్నాయి. నడకజోరు కొంచెం తగ్గించేం. ప్రక్కనున్న కిల్లీదుకాణాని కెళ్లి కిల్లీలు కొన్నాం. ఒకళ్లిద్దరు సోడాలు

పుచ్చుకొన్నారు. "మామకూతురు బాగా పాడుతుంది రోయి" అన్నాడొకడు. "సంసార్లలో ఇంతబాగా పాడే వాళ్లుంటారా?" అన్నాడు మరియొకడు. "మామకూతురుని సంసారిని చేస్తే ఉంటా" రన్నానేను. "అవును" అన్నాడు డాక్టరు. "ఈమె వృత్తి విడిచి వివాహము చేసుకొనేటట్లు మన మేల ప్రబోధము చెయ్యకూడదు?" అన్నాడు డాక్టరు, కొంచెమునే పూరకుని. "ఉద్దేశానికి సంతోషించేం కాని అప్పుడే ఆలస్యం అయిపోయిందని నా అభిప్రాయం, అంతే కాక, యువకులకి సాధ్యం కాదేమో అని నాభయం" అన్నాను. "ఎందుకు సాధ్యం కాదో చూదాంగాదూ" అన్నాడు డాక్టరు. "నువ్వే ప్రబోధన మొదలెట్టేలాగుందే" అన్నాడు ప్రసాదరావు. "ఎందుకు కూడదు? మీ రందరు అవివాహితులు, నేను వివాహితుడను. అంచేత నాకు భయం లేదు" అన్నాడు డాక్టరు. "నువ్వా మాతోటి సమానమే యిప్పటికి" అన్నాడు ప్రసాదు. "అంత మనోబలం లేదనుకున్నావా?" అన్నాడు డాక్టరు.

ఇంతటిలోకి సముద్రపొడ్డుకు చేరేం. ఇసుకలో కూర్చున్నాం. మాలో మేము కొంచంసేపు ముందు చేయదగిన కార్యా లేవని ఆలోచించుకున్నాం. మాకు కొంత దూరాన్ని యూరోపియను కన్య లిరువురు చేరి నృత్యము నభ్యసించుచుండ చూచేం. అంతట హైందవనృత్యముపైకి మాధోరణి మరలింది. హిందూస్త్రీలును, పురుషులునూ ప్రాచీనకాలమునందు నృత్యము నభ్యసించిరని ప్రస్తుతకాలమందు గూడ హైందవనారీమణులును, యువకులును నృత్యము నభ్యసించి ప్రాచీనఔన్నత్యమును పునరుద్ధరింపవలయునని తీర్మానం చేసేం. స్త్రీ పురుషులు యూరోపియనులవలె కలిసి నృత్యముచేయుట మనదేశమునకు యుక్తము కాదని కూడ తీర్మానించేం పిమ్మట మెల్లిగా వసతి గృహము చేరేం.

ఆనాటిరాత్రి నాకంతగా నిదుర పట్టలేదు. తేనీరు అలవాటు లేని నాకు ఆనాడు దానిమహిమ తెలిసింది. వెంకటరావుకు గూడ బాగుగ నిద్ర పట్టలేదని తోచింది. కాని పలుకరించినా అతను సంభాషణకు దిగలేదు. ఆనాటిసాయంకాలమునుండి అత నేదో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నట్లు కనుపించేడు.

మరునాటి సాయంకాలము సముద్రపుటొడ్డుకు షికారుకు బయలుదేరేం. డాక్టరు తాను వేరే పనిమీద పోవలెనని మాతో రాలేదు. సాయంకాల మారున్నర అయింది. డాక్టరు బట్టలు వేసికొని బయలుదేరేడు. ముందటిమేడ దగ్గరకు వచ్చి ఒక్కనిమిషము నిలిచి ఇటు అటు చూసేడు. విద్యార్థులు గాని, ఉపాధ్యాయులు గాని అగపడలేదు మెట్లెక్కేడు. కొంచెం గుండెకొట్టుకోడం ప్రారంభించింది. వీధిగుమ్మం దాటేడు. చావడిలో ఎవరూ లేరు. నడవగుమ్మం తలుపు చేరవేసి ఉంది. కొంచెం చప్పుడు చేసేడు. లోపలనుంచి ఎవరని ప్రశ్న వచ్చింది. "లోపలికి రావచ్చునా?" అన్నాడు. నలువదిసంవత్సరముల యువతి యొకతె కొంచెము తలుపు తెరచి, "తమరా, డాక్టరుగారా? దయచేయండి" అని హాలులో ఒకకుర్చీవైపు చూపించింది. డాక్టరుకి కొంచెం ఆశ్చర్యం కలిగింది. హాలులో ఒకకుర్చీలో కూరుచున్నాడు. డాక్టరు చాలా ధైర్యముగలవాడు. అయినా ముఖాన్ని కొంచెము చెమటలు గ్రమ్మేయి. ఏలాగో ప్రారంభించాలని నిశ్చయించి, "నేను డాక్టరును కాను. ఇంకా విద్యార్థినే, అయినా ఆ సంగతి నీకు ఏలా తెలిసింది? వైద్యునకుండవలసిన పరికరము లేవీ నావద్ద లేవే?" అన్నాడు. "తమరు మమ్మలనెప్పుడు చూడకపోయినా మిమ్మలను అనేకసారులు మావీధిని వెళ్లుచుండగా చూసేను. తమ వైద్యనిపుణతను గురించికూడా వింటున్నాం. ఇంతకాలానికి మాగృహము పవిత్రమైంది." అన్నది. "మీగృహము పవిత్రము కావాలనే వచ్చేను. మీ అమ్మాయికి వివాహము ఏల చేయకూడదు?" అన్నాడు డాక్టరు. అంత కొంచెం నవ్వుతూ, "మా అమ్మాయికి వివాహంచేస్తే మీవంటివారిని ఆదరించడం ఎట్లు" అన్నది. "నేను అట్టి ఆదరణ బడయుటకు రాలేదు. మీ అమ్మాయిని ఈవృత్తి నుండి తప్పించి మర్యాదగా అందరివలెనే సుఖజీవనము చేయునట్లు ప్రబోధించుటకు వచ్చే"నన్నాడు. "తమరు సెలవిచ్చినది సర్వసమ్మతమే—గాని, మాకులమునకు గల చిక్కులు మీరు గ్రహించాలి. మా అమ్మాయికి వివాహం

చేస్తే మకున్న మాన్యం కాస్తా పోతుంది. రెండవది, నా గతి ఏమిటి? నన్ను, తమ్ముడిని పోషించే బాధ్యత యిటు పైని దానిమీద వేయాలని ఆలోచిస్తున్నాం. మూడవది, మా కులంలో వారికి ఎంతబుద్ధి ఉన్నా, ఎంత విద్య యున్నా, ఎంతసౌందర్యం ఉన్నా, మంచిసంబంధం దొరకడం ఎట్లు? ఇంకను మీ ఉద్దేశమే నెరవేరునేమో. ఈడు పిల్లలు ఊళ్లేలుతూ ఉంటే మా పిల్ల నేను ఎంత చెప్పినా, ఎవరు వచ్చినా మాటాడకుండా ఉంది. ఏమేనా అంటే నా ఒంట్లో బాగులేదంటుంది." అన్నది. కొంచెంసేపు ఊరకుని, "మీపిల్లకు ఏమిజబ్బు?" అన్నాడు. "ఏమో?" అన్నది. "మీపిల్లను నేను చూడవచ్చునా?" అన్నాడు. "అంతకంటే కావలసిన దేమిటి బాబూ! మీరు డాక్టరు కూడాను. మా అదృష్టం బాగుంటే మీ చేతిమందు వల్లనైనా దానికి నింపాదిగా ఉంటుందేమో!" అంటూ మేడమీదకి తీసుకెళ్లింది.

డాక్టరు కాళ్లు కొంచెం తడబడుతున్నాయి. మేడ ఎక్కేరు. వసారాలో ఒక వాలుకుర్చీమీద పండుకొని సన్నుతాంగి ఒక నవలాగ్రంథం చదువుతూంది. "ఇదుగో, డాక్టరుగారొచ్చేరు, చూడు" అన్నది తల్లి. తుళుక్కుపడి లేచి ఒక ప్రక్కకు నిలిచి నమస్కరించింది సన్నుతాంగి. ఇరువురును ఒక్కనిమిషము ఒకరి నొకరు చూసుకొన్నారు. డాక్టరు పిమ్మట కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. "అమ్మాయికి అన్నహితవు లేదు. గుండెలలో భారం అంటుంది" అని డాక్టరుతో చెబుతు, "డాక్టరు గారు చెయ్యి చూస్తారు. ఇటు రా" అంది తల్లి పిల్లవైపు తిరిగి. సన్నుతాంగి డాక్టరు సన్నిధి చేరి చేయి ఇచ్చింది. ఆమెనాడి పరిశీలించునపుడు కొంచెము ఆయన చేయి వణకినట్లు తోచింది. డాక్టరుదృష్టి చేతిపై నున్నపుడు ఆమె డాక్టరు ముఖమును పరికించేది. డాక్టరుదృష్టి ఆమె ముఖముపైకి మరలుసరికి ఆమెదృష్టి మరియొక దిక్కునకు మరలింది. "మాకు చేతినాడి అట్టే తెలియదు. స్టెతస్కోపుతో చూడవలెను. కాని ఎంతకాలమునుండి ఇలా వుంది?" అని తల్లిని చూచి డాక్టరు ప్రశ్నించేడు. "పిల్ల పెద్దదైనప్పటినుండి, అనగా ఆరునెలలనుండి" అన్నది. మరల కొంచెమునే ఊరకుండి డాక్టరు "నొప్పి ఎప్పుడు కనపడుతుంది?" అన్నాడు. తల్లి కూతురువైపు చూచి, "చెప్పు" అన్నది. "రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు భోజనమైన వెనుక కనుపడును." అన్నది సన్నుతాంగి. కొంచెముసేపు ఆలోచించి "భోజనమైనపిదపా? మధ్యాహ్నముంటుందా?" అన్నాడు. "లేదు, రాత్రిమాత్రం" అన్నది. "నేను రేపు ఆ వేళకు వచ్చి చూడవచ్చునా?" అన్నాడు డాక్టరు. "అంతకంటేనా? మీకు శ్రమయిచ్చుచున్నాము" అన్నాది తల్లి. "నా శ్రమ కేమి కాని, నేను వచ్చినకార్యం విషయమై బాగా ఆలోచించి రేపు మీ అభిప్రాయము చెప్పగలరా?" అంటూ డాక్టరు లేచేడు. "చిత్తం" అంటూ తల్లి కూడా ఆయనతో మేడ దిగింది. మేడ దిగి వీధిగుమ్మము దగ్గరకు వచ్చి డాక్టరు కొంచెము సంకోచిస్తూ మెల్లిగా తలుపు తీసి, బ్రతుకు జీవుడా అని వీధిలో పడ్డాడు. వెంటనే అన్నివైపుల చూసేడు. తనకు తెలిసినవారెవ్వరూ లేరు. ఒక్కసారి మేడవైపుకు దృష్టి ప్రసరింపజేసేడు. సన్నుతాంగి తనవైపే చూస్తూండడం కనిపెట్టేడు. మనస్సులో ఒకవిధమైన ఆందోళన పుట్టింది. హోటలుకు వెళ్లి రెండు మెతుకులు నోట వేసికొని ఇల్లు చేరేడు.

౨

మరునాడు రాత్రి ఎనిమిది కాకుండానే స్టెతస్కోపు తీసుకొని డాక్టరు బయలుదేరేడు. ఏదో రోగిని చూచుటకు వెళుతున్నాడని మేమెవరము ప్రశ్నింపలేదు మేడయిల్లు చేరేడు. గుండెలు బాగా కొట్టుకోవడం మొదలుపెట్టేయి. 'నేనుచేయుచున్నదానిలో తప్పేమియు లేదో' యని మనస్సుకు సమర్థించుకొని ముందరిగుమ్మం దాటేడు. నడవతలుపు చేరవేయబడి యుండగా, అక్కడనే సిద్ధముగా నున్న సన్నుతాంగి తల్లి లేచి, "తమరా! దయచెయ్యండి" అని చెబుతూ ఒక హరికేను లాంతరు చేతబుచ్చుకొని మేడమీదకి దారి తీసింది.

డాక్టరు ఆందోళనము కొంచెం హెచ్చింది. ఎవరైనా తనను లోపల ప్రవేశించుచుండగా చూచిరేమో యను అనుమానము. ఈ విషయము తోటివిద్యార్థులకు తెలిసిన తనను ఎట్లు హేళనచేయుదురో అనుకున్నాడు.

మరల తాను చేసినదానిలో తప్పేమియూ లేదే అని సమర్థించుకున్నాడు. తోటివిద్యార్థి నెవరినైన ఏల తోడు తేనై తిన్నని విచారించేడు.

ఇంతలో మేడపై కెక్కగా వసారాలో ఎవరును లేరు. ప్రక్కనున్న గదిలోనుండి టేబిలు లేంపునీలిచిమ్నీలోనుంచి చల్లగా వెలుతురు నలుదెసలు ప్రసరింపజేస్తూంది. గది విశాలమైనదే, రెండు తలుపులు, రెండు పెద్ద కిటికీలు, కిటికీలకు తెల్లని పలుచని వలగుడ్డలు; తలుపులకు కూడ ఆకుపచ్చని పువ్వులగుడ్డకర్టెనులు బహు అందముగా రెండువైపులకు విడదీయుబడి ఉన్నాయి. ఒక ప్రక్క విశాలమైన సీమమంచం వుంది. దాని ప్రక్క నొక నిలువుటద్దము, ఆయద్దమున కెదురుగా నొక చిన్న బల్ల గలదు. ఆబల్లపై నొక వెండిపళ్లెములో తాంబూలద్రవ్యములున్నాయి. గదిరెండవవైపున ఒకవిశాలమైన సోఫా, ఒకవాలుకుర్చీ, ఒక అందమైన చేతులు లేని కుర్చీ ఉన్నాయి. నాలుగ్గోడలపటాలు తెల్లనిగోడ నలంకరిస్తున్నాయి. అందులో రెండు సౌందర్యవతుల పటములు, ఒకటి అడవులలో దిరిమ్మరులేళ్ల పటము, మరొకటి మురళీకృష్ణునిపటము. గదిమధ్యభాగము ఒకమెత్తనితివాసిచే కప్పబడింది.

సన్నుతాంగి నిలువుటద్దం యెదుట నిలిచి చీర సవరించుకొంటూంది. ఆమె తొలిరోజుకన్న చాలా శ్రద్ధతో అలంకరించుకొనినట్లు కనపడ్డాది. ఆమె తెల్లనిచీర ఆనీలిదీపపుకాంతిలో అతిమనోహరంగా ఉంది. ఆమె కావిరంగుపొట్టిచేతులజాకట్టు శరీరమును ప్రతిబింబిస్తూన్నట్లుంది. కంఠము నలంకరించు బంగరు గొలుసుయొక్క తళుకు కంఠముపై ప్రసరించి దానియందమును ద్విగుణముగావిస్తూంది. తల బాగా దువ్వబడియున్నను, వదులువాలుజడ అగుటచేతను, ఉంగరములజుట్టగుటచేతను కాబోలు కర్ణములపైభాగము కొంచెము జుట్టుచేకప్పబడింది. ముంగురులుకూడా గాలిచేత ఎగిరి వాటి అందము, మృదుత్వము చాటుతున్నాయి. చెవులకమ్మలతళుకు చెక్కిళ్ల ప్రాకుతూంది.

డాక్టరు గదిలోకి ప్రవేశించుటకు సంకోచిస్తున్నాడేమో అన్నట్లు గదిగుమ్మందగ్గర కొంచంసేపు నిలిచేడు. ఇంతలో సన్నుతాంగి చిరునవ్వుతో ఆయనకు నమస్కరించి ఒకప్రక్కకు నిలిచింది. దానితల్లి ఆసోఫావైపు గనపరస్తూ "ఆలా దయచేయండి" అంది. డాక్టరు కూర్చున్నాడు. "నేను చెప్పవలసినదేవో చెప్పేను. అమ్మాయి 'వృత్తి చెయ్యాను, పెండ్లి ఆడను' అంటూంది. దానికి కొంచెం పిచ్చికూడా ఎత్తుతూందేమోఅని నాకు అనుమానంగా ఉంది. తమరు పరిశీలించి యేం చేసినా నాకు ఇష్టమే. క్రిందతలుపులు తీసివచ్చేను. ఇప్పుడే వస్తాను. తమరేదో ఆలోచించండి" అని చెబుతూ సన్నుతాంగితల్లి క్రిందికి వెళ్లింది.

ఆమె గది దాటి వెడలునరికి డాక్టరుకు పాతాళలోకంలోకి పడ్డట్లు అనిపించింది. అట్టి సందిగ్ధస్థితిలో డాక్టరెప్పుడు చిక్కుకోలేదు. ముఖము చెమట పట్టింది. జేబులోని తెల్లని ముఖతరుమాలు విప్పి ముఖము తుడుచుకుంటున్నాడు. "చాలా ఆయాసపడినట్లున్నారు, విసరదునా?" అని సన్నుతాంగి ఒక జపానువిసనకఱ్ఱ తీసింది. "అక్కరలేదు" అన్నాడు డాక్టరు. "ఏమి?" అంటూ దగ్గరకు వచ్చి విసనకఱ్ఱతో ప్రక్కను నిలిచింది. "జబ్బుగానున్నదానివి, నీవు ఏమి విసరగలవు?" అన్నాడు. "నాకు ఇప్పుడు జబ్బు లేదు" అన్నది. డాక్టరుకు కొంచెము ఆశ్చర్యము, అనుమానము కలిగింది. రెండునిమిషాలు పరికించి, "అయితే ఎప్పుడు జబ్బుంటుంది?" అని ప్రశ్నించేడు. "మును పుండేది. కాని ఇప్పుడేమీ లేదు. ఇటుపైని ఉండదేమో" అంటూ డాక్టరుముఖమువైపు చూస్తూ ఊరకుంది. డాక్టరుకు ఆమాపులలో ఏదో అర్థం అయింది. కాని అవలేదేమో అని అనుమానం. లేక అట్లు అభినయం చేసేడు. "ఇప్పుడు లేకపోవడం సంతోషమే. కాని ముందుకూడా ఉండదని ఎలా చెప్పగలవు?" అన్నాడు. "ఏమో నాకు తెలియదు. ఈదినమువలెనే ముందుకూడా ఉంటుందేమో అనుకున్నాను. అయినా చేయి చూస్తే మీకే తెలుస్తుంది" అంటూ చేయి అందిచ్చింది. చేయిపట్టుకొని ముఖమువైపు చూస్తూ ఒకనిమిషం ఊరుకున్నాడు. నాడిచూడడానికి గాజులు అడ్డొచ్చేయి. డాక్టరే వాటిని కొంచెం పైకి ఉంచేడు. రెండుమూడు నిమిషములు నాడి పరిశీలించి చేయి వదలేడు. రెండునిమిషములు

ప్రక్కకు చూస్తూ ఊరుకొని, "నాడిపరీక్షవలన నా కేమీ బోధపడలే"దంటూ, "మీఅమ్మ ఇంకను రాలే దేమీ?" అన్నాడు. "ఎందుకు?" అన్నది. "ఎందుకూ లేదు. కొంచెం దాహంగా వుంది; మంచినీ రిస్తుందని" అన్నాడు. అంత సన్నుతాంగి వసారాపై కెళ్లి, "అమ్మా, ఒక లైమ్ జూసుబుడ్డి తే" అంది. డాక్టరు "అక్కరలేదు, మంచి నీరు చాలును" అన్నాడు. "మీరు బ్రాహ్మణులు మీకు మంచినీ రిస్తే మాకు పాపం" అన్నది సన్నుతాంగి కొంచెం చిరునవ్వుతో.

3

తల్లి లైమ్‌జూసు సీసా తీసికొని వచ్చి, "డాక్టరు గారు భోజనం చెయ్యగానే తాంబూలమైనా వేసికోకుండా మనింటి కొచ్చారు. అంచేత వారికి దాహమవుతూంది. కాస్త నాలుగాకులు మడిచి ఇస్తే తప్పనుకున్నావా? ఆ మాత్రపు మర్యాదైనా ఎవరికీ చూపించిన పాపాన్ని పోదు బాబూ, మాపిల్ల" అంటూ అక్కడ సీసా పెట్టింది. సన్నుతాంగి ఒక శుభ్రమైనగాజు గ్లాసు తెచ్చి అందులో ఆనీటిని పోసి డాక్టరుకి అందిచ్చింది. "నన్ను చూస్తే మాపిల్లకి మరీ ఒళ్లుమంట. ఏలా దారికి తీసుకు వస్తారో మీదే భారం" అంటూ తల్లి మేడదిగింది. పిమ్మట సన్నుతాంగి తమలపాకుల పళ్లెం తెచ్చి డాక్టరుగారి దగ్గర తివాసీమీద చతికిలపడ్డాది. "నాకు తాములపాకు లక్కరలేదు; నేనందుకు రాలేదు" అన్నాడు డాక్టరు. "మీరందుకు వచ్చేరని నేనుమాత్ర మనగలనా? నాగురించి ఇంత శ్రమపడుతున్న మిమ్మల్ని మర్యాదచేయడం నావిధి; తప్పా?" అన్నది. "తప్పు లేదు గాని అనవసరం" అన్నాడు డాక్టరు కొంచెం సంకోచిస్తూ. "మీకు తమలపాకులు వేసుకోడం అలవాటు లేదా?" అంది. "అలవాటుకేం గాని, నేను వచ్చిన పని వేరు" అన్నాడు. "సరేనులెండి; తమలపాకులు వేసికొంటూ మీరు చెప్పవలసిన విషయం చెప్పవచ్చు" అన్నాది. "ఆ విషయం గురించి మీ అమ్మ నీతో చెప్పలేదూ?" అన్నాడు. "చెప్పింది. కాని వృత్తిధర్మమే మందిదని బోధించింది". "నీఅభిప్రాయం ఏమిటి? మీవృత్తిధర్మం మంచిదనే తోస్తుందా?" అన్నాడు. "అట్లా తోస్తే నాకు జబ్బే లేకపోయివుండును. కాని ప్రస్తుతం నేనేమి చెప్పడానికి తోచకుండా వుంది" అంటూ ఊరుకుంది.

ఇంతలో గంటలు వినపడ్డాయి. వెంకటరావు తన ముంజేతిగడియారం చూసుకున్నాడు. పదిగంటలైంది. "సరే, నాకు వేళవుతూంది. రెండు, మూడు రోజుల్లో నీ మనోనిశ్చయం చెప్పగలవా?" అన్నాడు. "తమరు రేపీవేళకు దయచేస్తే చెప్పగలననుకుంటాను. మీకు శ్రమ ఇస్తున్నందుకు క్షమించాలి" అంది. డాక్టరు "సరే" అంటూ లేచేడు. మెల్లి మెల్లిగా మేడమెట్లు దిగేడు. "డాక్టరుగారెళుతున్నారా" అంది తల్లి. "రేపు మళ్లా వస్తా" అన్నాడు. వీధిగుమ్మం దిగి ఒకసారి మళ్లా మేడ వేపు చూసేడు. సన్నుతాంగి మేడమీంచి తనకేసే చూస్తూంది. మనస్సులో ఆందోళన హెచ్చింది. నాలుగు వైపుల చూసి ముందుకు నడిచేడు.

దారిలో ఒకసహోధ్యాయి ఇంటికెళ్లి అతనివద్ద నొకపుస్తకము తీసికొని తన వసతిగృహమును చేరేడు. "డాక్టరికి రాత్రి షికార్లు ఎక్కువగుతున్నాయే" అన్నాడు ప్రసాదరావు. "మాతో చెప్పకుండా నాటకానికెళ్లేవనుకున్నాం. ఏమిటి కథ?" అన్నాను నేను. డాక్టరు పరధ్యానంగా కొంచెంసేపూరకొని, "అబ్బే పుస్తకానికెళ్లేను; దారిలో కొంత బాతాఖానీ తగిలింది." అన్నాడు. కాస్త టీ పుచ్చుకుని చదువు ప్రారంభించేడు. కాని చదువేమీ జరగలేదు. టీ పుచ్చుకున్నా నిద్రవస్తూందంటూ పక్క వేసేడు. దొర్లడం చూస్తే నిద్రపట్టినట్టు లేదు. తను చేస్తున్నది మంచిపనా, చెడ్డపనా అని ఆలోచన పుట్టింది. తనకు చేసినవ్యాఖ్యానలను తిరస్కరించడం ఏలాగ? అనుకున్నాడు. వైద్యుడు రోగిని పరీక్షించడంలో తప్పేమీలేదని నిశ్చయం చేసుకున్నాడు. కాని రాత్రి ఒంటరిగా అచటికి పోవడం తప్పని తలచేడు. ఆ మరునాటిరాత్రి ఎవరినైనా తనతో తీసికొనిపోవాలని నిశ్చయం చేసేడు. కాని ఎవరు వస్తారు? తనపాటి మనోనిశ్చలత వారి కెవరికి ఉన్నట్టు లేదు. ప్రారంభంలోనే తన ఉద్దేశాన్ని హేళనచేయుటకు దిగినవారు ఇప్పుడు మరీ

చేస్తారే? అంచేత తానొక్కడే పోక తప్పదు. రాత్రి కాకుండా ఉంటే బాగుండు ననుకొన్నాడు. కాని పగలు తనకు తీరుబాటు లేదు. తెల్లవారగానే దుస్తులు వేసికొని ఆసుపత్రికి పోవాలి. మధ్యాహ్నం కాలేజీకి పోవాలి. సాయంకాలం మీటింగులు, లెక్చర్లు. అంతే గాక నలుగురు చూస్తూండగా భోగంయింటికి ఏ కార్యానికైనా వెళ్లడం యుక్తం కాదనుకున్నాడు. అంచేత ఆమరునాడుకూడా రాత్రి తానొక్కడే వెళ్లాలనుకున్నాడు. పోనీ, తన ఉద్యమాన్నే అంతటితో చాలిద్దామా అనుకున్నాడు. కాని అంతసౌందర్యమూ, విద్య, లావణ్యము గల స్త్రీని, కాదు-పసిగాయను, విద్యావిహీనులును, జంతుసమానులు, అందవికారులునగు వారలపాలు చేయడానికి మనసొప్ప లేదు.

౪

ఆమర్నాడు మెడికల్ కాలేజీ సంవత్సరోత్సవం. వెంకటరావు సిల్కుసూటు, సీమచెప్పులు, దొరటోపీ సహితంగా బైసికిలెక్కి సన్నతాంగి మేడవీథిగుండా ఉదయం ఏడుగంటలకు కాలేజీకి వెళుతూ మేడవైపు చూసేడు. ఆమె మేడమీదనుండి డాక్టరువైపే తదేక దృష్టితో చూస్తూంది. చిరునవ్వు ముఖంపైని వెలుగుతూంది. డాక్టరుకి కొంచెం సిగ్గు వేసింది ఎవరైనా చూస్తున్నారేమో అని నాలుగువైపుల చూసేడు. ఏదో ఆలోచిస్తూ ఆసుపత్రి కెళ్లేడు.

సాయంకాలం మీటింగు అయిన పిదప లాడ్జికొచ్చేడు ఆరుగంటలకే. ఆరాత్రి వైద్యవిద్యార్థులచేత నాటకశాలలో నాటకము ప్రదర్శింపబడుతూంది. అందులో ఒక చిన్నపాత్ర వెంకటరావు ధరిస్తున్నాడు. ఆసంగతి మరచి మర్నాడు వస్తానని సన్నతాంగితో చెప్పేడు. తాను నాటకశాలకు ముందుగా పోవలసి ఉండడంచేత వెంటనే దుస్తులు మార్చి, భోజనం చేసి ఏడుగంటలకే సన్నతాంగి ఇంటికొచ్చి తలుపు తట్టేడు. తెలిసిన ఆమె జోడు చప్పుడును గ్రహించి సన్నతాంగి స్వయంగా తలుపు తీసింది. 'తాను ఆనాటిరాత్రి రావడానికి వీలు లేదని చెప్పడానికొచ్చే'నన్నాడు, లోపలి కడుగు పెట్టకుండానే. "సాయంకాలం కాగితాలు పంచిపెట్టినప్పుడే మీ కీవాళ తీరుబాటుండ దనుకున్నాను. నేను మీ నాటకానికి రావాలంటే టిక్కెట్టే దొరికింది కాదు" అని ఊరుకుంది. డాక్టరుకి ఒక కాంప్లిమెంటరీ టిక్కెట్టిచ్చేరు కాని అప్పటివరకు ఆమాట మరిచేడు. ఆటిక్కెట్టు జేబులోనే వుంది. ఆమెకు దాని నివ్వడంలో తప్పేమి? అనుకున్నాడు. "నావద్దిర టిక్కెట్టుంది, కావాలా?" అన్నాడు. "నేను అట్లా రావచ్చునా?" అంది. "ఫరవాలేదు, ఇంద" అని టిక్కెట్టు యిస్తూ, "రేపు ఏడుగంటలకి వస్తా, విషయ మాలోచించేవా?" అన్నాడు. "మీ సెలవు ఏలాగైతే ఆలా చేయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నా" అంది. "సరే, రేపు" అంటూ వెళ్లేడు.

వెంకటరావు ధరించినపాత్ర బాగానే ఉంది. సహజంగా కంఠం మంచి దవడంచేతను, సభాపిరికితనం లేకపోవడంచేతను, చదివిన నాలుగైదు పద్యాలలోను ఒకటి రెంటికి "వన్సుమోరు"లుకూడా పడ్డాయి. అతడే సెక్రెటరీ అవడంచేత నాటకం ముగింపుకు పూర్వం తమకు సహాయం చేసి తోడ్పడ్డవారికి వందనాలర్పిస్తూ చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చేడు. కరతాళధ్వనులు మ్రోగుతున్నప్పుడు, నాటకం మధ్యనుకూడ రెండుమూడుసార్లు డాక్టరు స్త్రీలకేసి దొంగచూపులు చూసేడు. తనవైపే సన్నతాంగి చూడ్డం కనిపెట్టేడు. నాటకమయింది. ఎవరింటికి వారు చేరేరు.

౫

ఆనాడు శనివారం. ఉదయం అందరం అభ్యంగస్నానం చేసేం. మధ్యాహ్నం పండుకున్నాం. సాయంకాలం రోజూకంటె ముందుగా సముద్రపొడ్డుకు బయలుదేరేం. డాక్టరుకూడా వచ్చేడు. ఏడుగంటలయేవరకు సముద్రపొడ్డునే ఉన్నాం. డాక్టరు తొందర చేసినా మేము లేవలేదు. అప్పుడు మెల్లిగా ఇంటికొచ్చి, దుస్తులు మార్చి హోటలు కెళ్లేము. డాక్టరు అజీర్ణంగా ఉందని హోటలుకు రాలేదు. దాసీని కొంచెం పాలు కాచి తెమ్మన్నాడు.

ఏడున్నర అయింది. అందరూ భోజనాని కెళ్లేరు. వెంకటరావు ముఖం కడుక్కొని, పట్టుఖండువా పైని వేసికొని, చేతికఱ్ఱ తీసికొని బయల్దేరేడు సన్నతాంగి ఇంటికి. మేడక్రింద స్లిప్పరు చప్పుడుకాగానే సన్నతాంగి స్వయంగా వచ్చి మేడమీదికి తీసుకెళ్లింది. ఇంట్లో మరెవరూ లేనట్టు కనపడ్డాది. వాలుకుర్చీమీద కూర్చుని, రెండు నిముషా లూరుకుని "మీఅమ్మ యేదీ?" అన్నాడు.

"ఎందుకు? ఏం కావాలి?" అన్నాది. "ఏమీ అక్కర లేదు. ఊరికే అడిగేను." అన్నాడు. "ఊరి కెళ్లింది. పదకొండుగంటలబండిలో వస్తుంది." అన్నాది. "ఒంటరిగా ఉండడానికి నీకు భయం లేదూ?" అన్నాడు. "మీ రుండగా నాకేం భయం" అన్నాది నవ్వుతూ. "నన్ను పదకొండు గంటల దాకా ఉండ మంటావా?" అన్నాడు. "ఉండకూడదా?" అంది. కొంచెం సంశయిస్తూ, "ఉండొచ్చును కాని మరెవరూ ఇంట్లో లేరూ?" అన్నాడు. "దాసీది క్రింద ఉంది" అన్నాది. "సరే" అంటూ, "మరేమి టాలోచించేవు" అన్నాడు. "మీ సెలవు యేలాగైతే అలా చేస్తాను" అన్నాది. "అయితే నువ్వు ఈవృత్తి మానివేయాలి" అన్నాడు. "నేను ఇప్పటికి ఏవృత్తిలోను లేను" అన్నది. "నిజమేనా?" అన్నాడు కొంచెంఆతురతతో. "డాక్టర్లామాత్రం కనుక్కోలేరా?" అన్నది సన్నతాంగి కొంచెంకోపంతో. "అట్లయితే ఈ వృత్తిలోకి నువ్వు దిగకూడదు" అన్నాడు. కొంచెం ఆలోచించి. "సరే, తర్వాత?" అన్నది సన్నతాంగి. "తరువాత వివాహంచేసుకుంటావు!" అన్నాడు కొంచెం ఆశ్చర్యంతో. "కాని, ఎవరిని?" అన్నాది. "నీ యిష్టమెచ్చిన వారిని" అన్నాడు. కాని సమాధానం బాగు లేనట్టు తనకే తోచింది. తాను అవివాహితుడయియుండిన ఎంత బాగుండును అనుకున్నాడు. చిన్న నిట్టూర్పు విడిచి చేరబడ్డాడు. సన్నతాంగి కొంచెం సేపు తలవంచి ఊరుకుని, "నన్ను క్షమించి, నా ప్రశ్నలకు జవాబు చెబుతారా?" అన్నది. "చెప్ప కేం" అన్నాడు. "మీకు వివాహమైందా?" అన్నాది. "అయినట్టే" అన్నాడు. "మీ రామెను ప్రేమించే వివాహం చేసుకున్నారా?" అన్నాది. "కాకేమి?" అన్నాడు కొంచెం విసుగుదలతో. "క్షమించాలి. మీవంటివారు అనృతం పలకరని నానిశ్చయం. మీలోనైనా, ఇష్టం వచ్చినవారిని వివాహం చేసికోడానికి వీలవుతుందేమో తెలిసికోడాని కడిగేను." అన్నాది. వెంకట్రావు కొంచెం సేపూరుకొని, "నాభార్య ఇంకా కాపరానికి రాలేదు. అప్పుడు ప్రేమించగల ననుకుంటాను" అన్నాడు. "మీ రిప్పు డెవరినీ ప్రేమించలేనా?" అని ప్రశ్నిస్తూ దీనంగా ఆయన ముఖావలోకనం చేసింది. "ఎట్లు ప్రేమిస్తాను? అది తప్పు గాదా?" అన్నాడు కొంచెం సంకోచిస్తూ ముఖం దించుకొని. "ప్రేమ భగవత్ స్వరూపమనీ, దాన్లో తప్పు లుండజాలవనీ వెంకటచెలంగారు వ్రాస్తున్నారే! ప్రేమపూరితములు కాని వివాహాలు మావృత్తితో సమానమే అంటున్నారు కూడాను. అట్టి వివాహాలు మీకే సందర్భం కాకపోతే మాలెక్కేమిటి?" అన్నాది. "బాల్యవివాహాల్లో అవి సందర్భం కాకపోయినా, రజస్వలానంతరవివాహాల్లో అవి సందర్భం అవడం సహజం కదా" అన్నాడు. "ఆమాట నిజమే కాని, బాల్యవివాహములమూలాన్ని రజస్వలానంతరవివాహాల్లోకూడా అట్టివి సందర్భం కాకపోవచ్చు" నన్నాది. "ఎట్లా?" అని ప్రశ్నించేడు. కొంచెంసిగ్గును అభినయిస్తూ, "మీవంటి వారిని నావంటిది ప్రేమిస్తే తిరిగి మీవంటివారు ఆమెను ప్రేమించలేకపోవుటే" అన్నాది. "ప్రేమించ లేకపోవుట కాదు గాని...ఎట్లు?" అని ఊరుకున్నాడు. "నిజంగా మీకు నామీద ప్రేమ ఉందా?" అని ప్రశ్నిస్తూ చిన్న చిరునవ్వుతో దగ్గరకు వచ్చి, భుజంమీద చెయ్యి వేసి ముఖంకేసి వంగి చూస్తూంది. అప్పుడు "లేక కాదు కాని..." అని యేమో చెప్పబోతూ, భుజంమీద నున్న చేయి తీయబోతూ, అల్లే ఆచేతిని తనచేత రెండునిమిషములు పట్టుకొని, తనకు తెలియకనే చిన్ననిట్టూర్పు విడిచి చేయి జారవదలేడు. "మీరు నన్ను ప్రేమించేరు. నేను మిమ్ములను ప్రేమిస్తున్నాను. ఇప్పుడు మనకేమి టడ్డు?" అన్నాది. "అట్లు ప్రేమించడం తప్పేమో?" అన్నాడు. "తప్పేమిటి? ప్రపంచకములో సామాన్యజనులకు తప్పుగానే కనపించవచ్చు. నిజంగా తప్పే అయితే మీవంటివారిలో అట్టి ప్రేమే జనించదు. భగవంతుడు మీకోసమే నన్నింత

కాలం ఆపుచేసినట్టున్నాడు. భగవంతుని ప్రేరణే లేక పోతే మీరు మాయింటి కెందు కొస్తారు?" అన్నాది. "కావచ్చును." అన్నాడు. కాలు జారింది, మరి లేవలేదు.

పదకొండుగంట లేనేరు. వీధితలుపు చప్పుడయింది. డాక్టరుకి తెలివి వచ్చింది. తానే ప్రపంచములో వున్నది గ్రహించేడు. సన్నతాంగి క్రింది కెళ్లి తలుపు తీసింది. తల్లి వెంటనే భోజనానికి సిద్ధమైంది. డాక్టరు మేడ దిగి వీధిలో కెళ్లేడు. ఏలాగో లాడ్జి చేరేడు. అందరు చదువులు ముగించి అప్పుడే పండుకున్నారు. ఎక్కడి కెళ్లే వంటే "ఎక్కడికీ లే" దంటూ పండుకున్నాడు.

౬

వెంకట్రావు మరునాటినుంచీ తనకు లాడ్జిలో చదువు జరుగలేదనీ, మరొకసహాధ్యాయితో చదువు తాననీ చెప్పి భోజనం కాగానే లాడ్జికి రావడం మానే నేడు. సన్నతాంగి ఇంటికి సమీపంగా ఉన్న ఒకసహాధ్యాయితో చదువు పెట్టేడు. తొమ్మిది పదిగంటల వరకు అక్కడ చదువు సాగనిచ్చి, తరువాత ఒకటి రెండు గంటలు సన్నతాంగి ఇంట కాలక్షేపం చేసి, పదకొండు పన్నెండుగంటలకు లాడ్జి చేరేవాడు.

ఇలాగ రెండు మూడు రోజు లైంది. అమూడో రోజు డాక్టరు లోపలి కెళుతూంటే సన్నతాంగితల్లి "డాక్టరుగారూ, ఏమైనా ప తికరూపాయలు సర్దుబాటు చెయ్యగలరూ, మళ్లా కావలిస్తే రెండురోజుల్లో దాఖలు చేసుకుంటాను" అన్నది. "సరే, దాని కేమి" అంటూ డాక్టరు తనజేబులో ఉన్న పర్సు తీసి, ఆసొమ్ము ఇచ్చి మేడమీది కెళ్లేడు.

భారతజనని

యమున రాగము

ఓ భారతజననీ!
విహాయసవీథీ విహారిణీ!
స్వాతంత్ర్యకిరణ స్వర్ణారుణ
కంకణకటక కలాపినీ!

భవదాశ్రిత వినయహృదయ
ప్రవిమలానురాగ మేమొ!
ఉదయాచల సానూజ్వల
పదపాటల తేజ మేమొ! ఓ!

తావక సేవకజనతా
వికసిత చిత్తామోద మొ!
ప్రాభాతానిల శీతల
పత్త్రాంచల పరిమళమో! ఓ!

కవి గాయక వైతాళిక
కంఠ క్రమగాన మేమొ!
దశదిశాంత నవశకుంత
దివ్యగీతి కామృతమో! ఓ!

ఇదె స్వతంత్రభరత శాంత
సమయ సమరశుభోదయమొ!
ఇదె జగతీకల్యాణోత్సవ
తాండవ కలకలమో! ఓ!

శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి